

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.14:37.035

DOI <https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.05.29.11>

Правова культура як базовий компонент в підготовці магістрів права

Сергієнко Анфіса Сергіївна

старший викладач кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, 39600, м. Кременчук, вул. Університетська, 20, <https://orcid.org/0000-0002-3863-5218>

Прийнято: 10.05.24 | Опубліковано: 29.05.24

***Анотація.** Статтю присвячено теоретичному дослідженню значення правової культури для успішної професійної діяльності майбутніх юристів та визначенню її місця у системі підготовки магістрів права. **Метою** статті є висвітлення проблеми формування правової культури в контексті професійної підготовки магістрів права. Для вивчення стану дослідженості проблеми формування правової культури магістрів права використано такі теоретичні наукові **методи**: аналіз, синтез, порівняння, аналіз науково-педагогічної літератури. **Результати** полягають в тому, що визначено сутність правової культури, обґрунтовано важливість її формування для професійної підготовки магістрів права. Виявлено взаємозв'язок між поняттями «правова культура», «правосвідомість» і «правові цінності». Встановлено, що правова культура магістрів права формується на підставі загальнокультурних і професійних цінностей особистості. Розроблено схему професійної підготовки магістрів*

права, в якій правова культура разом із професійною готовністю і професійною компетентністю є базовим компонентом підготовки магістрів права. Досліджено залучення магістрів права до щотижневої практичної діяльності в рамках роботи юридичної клініки. Доведено позитивний вплив участі магістрів права у заходах юридичної клініки щодо підвищення їхньої правової культури, зокрема співпраці із запрошеними фахівцями-практиками, органами державного самоврядування, відділами підприємств для надання консультаційних послуг різним верствам населення. **Висновки.** Висвітлено значення правової культури як базового компонента підготовки магістрів права. Наголошено на важливості організації залучення майбутніх фахівців-правників протягом їхньої професійної підготовки до практичних заходів за участю професіоналів-правників для формування і підвищення правової культури. Результати дослідження сприятимуть удосконаленню підготовки магістрів права на засадах діяльнісного підходу.

Ключові слова: правова культура, правові цінності, професійна підготовка, професійна компетентність, професійна готовність, юридична клініка.

Legal Culture as a Basic Component in the Masters of Law Training

Serhiienko Anfisa Serhiiivna

Senior Lecturer at the Department of Fundamental and Branch Legal Sciences
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University 39600, Kremenchuk, 20,
University Str., <https://orcid.org/0000-0002-3863-5218>

Abstract. *The article is devoted to a theoretical study of the importance of legal culture for the successful professional activity of future lawyers and determination of*

*its place in the Master of Laws training system. **Objective** of the article is to highlight the issue of forming the legal culture in the context of Masters of Law professional training. The following theoretical scientific **methods** were used to study the state of research into the issue of Masters of Law legal culture formation: analysis, synthesis, comparison, and analysis of scientific and pedagogical literature. **Results** are that the essence of legal culture is defined, and the importance of its formation for the Masters of Law professional training is substantiated. The relationship between the concepts of «legal culture», «legal consciousness» and «legal values» is revealed. It is established that Masters of Law legal culture is formed on the basis of general cultural and professional values of the individual. A scheme of Masters of Law professional training has been developed, in which legal culture, along with professional readiness and professional competence, is a basic component of the Masters of Law training. The involvement of Masters of Law in weekly practical activities within the framework of the legal clinic is investigated. The positive impact of the participation of law majors in the activities of the legal clinic to improve their legal culture, including cooperation with invited practitioners, public authorities, and enterprise departments to provide consulting services to various segments of the population, is proved. **Conclusions.** The article highlights the importance of legal culture as a basic component of Master of Laws training. The importance of organizing the involvement of future lawyers during their professional training in practical activities with the participation of lawyers to form and improve legal culture is emphasized. The results of the study will contribute to improving Master of Laws training on the basis of an activity-based approach.*

Keywords: *legal culture, legal values, professional training, professional competence, professional readiness, legal clinic.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями (Вступ). Однією з важливих проблем, з якими стикаються науково-педагогічні працівники у процесі підготовки магістрів права, є поступове формування належної правової культури випускників, яка би допомагала їм в майбутній правовій діяльності, оскільки магістрам права окрім набуття теоретичних знань вкрай необхідно уміти швидко орієнтуватися в чинному законодавстві, що постійно змінюється, упевнено підтримувати професійне спілкування з колегами, бути висококваліфікованим фахівцем-правником, який завжди готовий надати слушну пораду клієнтам та розв'язати можливий юридичний конфлікт. Формування правової культури відбувається зазвичай у процесі професійної діяльності завдяки вирішенню правових питань або розв'язанню тих чи інших завдань різної складності, що вимагає від закладів вищої освіти постійного удосконалення навчального процесу, пошуку нових нестандартних форм навчання й інноваційних педагогічних засобів, спрямованих на залучення здобувачів освіти до заходів, що мають сформувати їхню правову культуру. Не менш важливим, на наш погляд, є дослідження сутності правової культури, її місця у системі цінностей магістрів права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Огляд літератури). Питання сутності правової культури й її важливості для професійної підготовки майбутніх юристів розглядаються у сучасній науково-педагогічній і юридичній літературі багатьма науковцями. Автори зосереджуються на вивченні таких проблем і питань: теоретичні, методологічні й практичні аспекти формування правової культури [2; 4; 14], вплив правових цінностей на формування правової культури [3; 7], розвиток правової свідомості майбутніх юристів в контексті формування правової культури [1; 5; 8; 16], важливість правової культури для успішної професійної діяльності [6; 11; 12; 13; 15].

Серед актуальних проблем юридичної освіти у контексті реформування сучасної правової системи України В. Пугач виділяє низький рівень правової культури здобувачів вищої освіти [12, с. 536–537]. Досліджуючи проблему формування правової культури, О. Каленюк підкреслює, що «активний вплив на правову культуру чинять правові цінності. У тоталітарних суспільствах загальнолюдські правові цінності не знайшли свого застосування. У радянський час юристи були позбавлені права. Світові правові системи пішли далеко вперед, а в Україні все ще проявляється юридичний позитивізм, який гальмує утвердження загальнолюдських правових цінностей» [7, с. 337]. Дослідниця О. Браткова також у своїй моделі професійної підготовки фахівця виокремлює ціннісно-мотиваційну основу як один із базових компонентів, що забезпечує у майбутніх юристів професіоналізм, відповідальність, дотримання обов'язку та професійної етики [3, с. 17]. Група науковців (І. Варава, Я. Темченко, М. Григоренко) досліджує правову культуру як складний науковий феномен, наголошуючи на тому, що «в її контексті важливою частиною є правова свідомість, яка виступає як фактор поваги до права і проявляється у самому ставленні особи до нього» [4, с. 1]. Водночас, на думку вчених, «рівень правової культури визначається рівнем правової свідомості, ступенем її розвиненості й довершеності» [4, с. 2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри те, що науковці, які зосереджують свої дослідження на питанні правової культури, визначають її як важливий чинник майбутньої фахової діяльності випускників-правників, виникає необхідність дослідження правової культури як базового компонента в підготовці магістрів права.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Статтю призначено висвітленню проблеми формування правової культури в контексті професійної підготовки магістрів права.

Цілі статті:

- визначення поняття і сутності правової культури;
- теоретичне обґрунтування важливості правової культури у підготовці магістрів права;
- дослідження практичних засобів і способів формування правової культури майбутніх фахівців-правників у Кременчуцькому національному університеті імені Михайла Остроградського.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів (Результати дослідження). Для визначення місця правової культури у підготовці магістрів права необхідно дослідити сутність і зміст цього компонента. Поняття «правова культура», що містить у собі одночасно елементи загальної та професійної культури, у науково-педагогічній і юридичній літературі має різні визначення й тлумачення.

На думку І. Матковської, «важливим напрямом у розвитку України як правового суспільства є підготовка юристів з високою загальною та професійною культурою, здатних до філософського осмислення цілісності людського буття і його культури. Без моральних аспектів говорити про повноцінну культуру юриста неможливо» [10, с. 188]. Серед принципів, на яких має базуватися процес формування справжнього правника, І. Матковська виокремлює принцип практичності, який «полягає в тому, що саме на практиці, а не під час теоретичних занять, юрист формує норми своєї поведінки» [10, с. 189].

Як вважає Б. Чупринський, «професійна культура тісно пов'язана із культурою особи, крім того, культура особи – це філософська категорія, що відображає рівень соціалізації людини» [15, с. 121]. Із думкою Б. Чупринського погоджується й Н. Обіюх, який зазначає, що «правова культура – різновид соціальної культури, що являє собою доволі складне і багатопланове поняття,

яке складається з правової культури особистості та правової культури суспільства» [6, с. 128]. За словами дослідників А. Гончарова і М. Гончарова, «правова культура відображається в мисленнях, в діях людини, а людина – виступає суб'єктом діяльності в різних галузях та сферах суспільного життя, що проявляється в різних формах правомірної поведінки» [6, с. 18].

За визначенням І. Теслюка, «правова культура – це система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового процесу і відбивають у правовій формі стан свободи особи, інші соціальні цінності» [13, с. 83]. Думку І. Теслюка розділяє й Н. Тушніцький, який зокрема стверджує, що «підвищення якості професійної підготовки майбутніх юристів значною мірою залежить від ступеня оволодіння та засвоєння ними ціннісних орієнтацій, формування професійно-ціннісних переконань, які базуються на засвоєнні основ аксіології як науки про цінності» [14, с. 33].

Дослідниця І. Шаравара разом з іншими науковцями-правниками розрізняє правову культуру суспільства й правову культуру особистості, причому остання є «компонентом правової культури суспільства і виражає ступінь і характер розвитку суспільства, так чи інакше забезпечує правомірну діяльність особи» [16, с. 9].

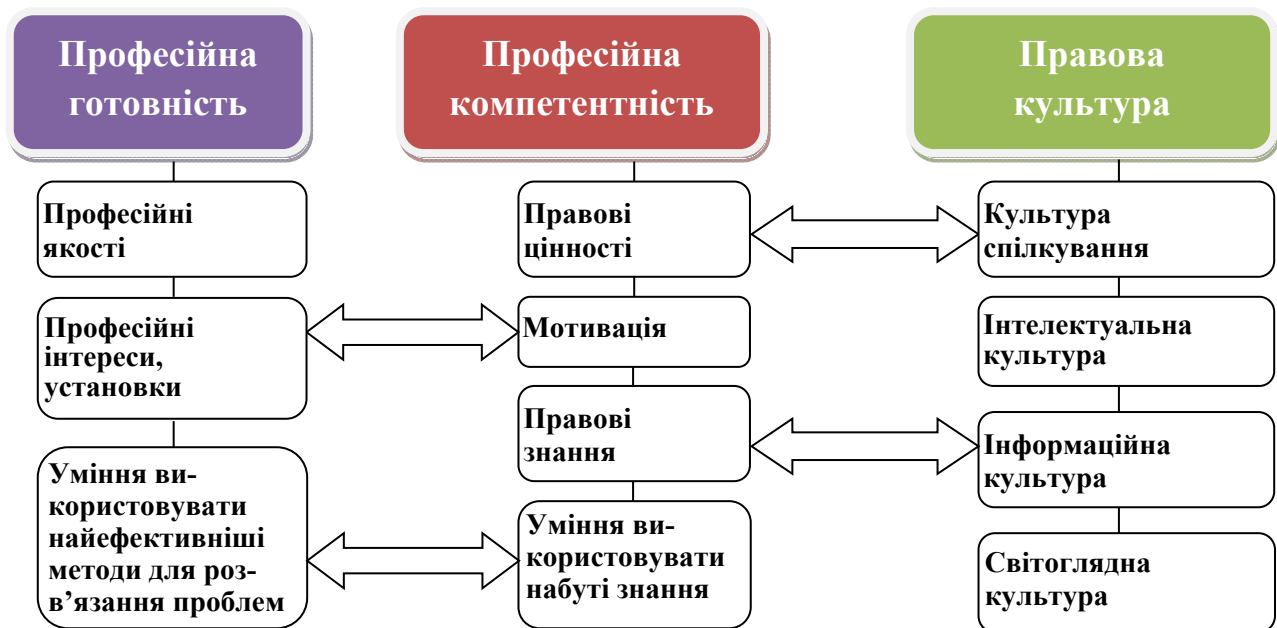
Правова культура особистості – це не лише професійні юридичні знання, це – складне утворення, що базується на такому понятті як «правосвідомість» і містить у собі, наприклад, культуру спілкування, інтелектуальну культуру, інформаційну культуру та інші елементи внутрішньої культури. У фаховій підготовці майбутніх магістрів права значне місце також обов'язково має займати формування світоглядної культури, оскільки, на думку І. Бахновської і А. Лалуєвої, «у правосвідомість юриста входять усі основні елементи світоглядної культури, саме культурне життя та культурне надбання людства» [1, с. 21].

Водночас, професійна підготовка являє собою систему, в якій правова культура разом із професійною готовністю і професійною компетентністю є базовим компонентом, взаємопов'язаним через окремі складові з двома іншими компонентами (рис. 1). Зокрема, правова культура через ціннісну складову пов'язана з професійною компетентністю, оскільки, на думку Г. Лещенко і А. Беляєвої, «створює та визначає ціннісно-сміслову спрямованість освітньої діяльності майбутнього фахівця, результативність навчання, сприйняття професійної діяльності загалом», а також, за словами дослідників, «визначає ставлення до закону, права, суспільного обов'язку» [9, с. 49].

Рисунок 1

Місце правової культури в системі підготовки магістрів права

Джерело: власна розробка автора

У схемі на рис. 1 компонент підготовки «професійна компетентність» відображає систему професійних знань (фундаментальних та спеціалізованих), які є основними для успішного здійснення магістрами права майбутньої

професійної діяльності в різних галузях права. Водночас, правові знання базуються на правових цінностях майбутніх юристів, що являють собою поважне ставлення особи до права, особистісні якості, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності (відповідальність, наполегливість, здатність учитися, чесність, справедливість, уміння працювати з людьми та викликати довіру). Компонент підготовки «професійна готовність» відображає систему правових умінь і навичок здійснення саме правової діяльності, що є практичною реалізацією на практиці системи фахових юридичних знань, що складають професійну компетентність.

Розглядаючи формування правової культури майбутніх юристів у процесі професійної підготовки, П. Янченко наголошує на «необхідності високого рівня правової культури, сформованості основоположних європейських цінностей (демократичний устрій держави, верховенство права, соціальна справедливість, пріоритет прав людини, повага та захист прав громадян тощо)» [17, с. 47].

Отже, *правова культура юриста* – це обумовлена правовими цінностями, правосвідомістю й уявленнями про закон і норми права поведінка юриста як суб'єкта правової діяльності.

Розглянемо докладніше проблему формування правової культури магістрів права в контексті їхньої професійної підготовки. Досліджуючи ефективність формування морально-правових знань майбутніх юристів, науковець Н. Тушніцький зауважує, що «підвищення якості професійної підготовки майбутніх юристів значною мірою залежить від ступеня оволодіння та засвоєння ними ціннісних орієнтацій, формування професійно-ціннісних переконань. Опановуючи цінності правової й духовної культури, юрист повинен уміти перетворювати та інтерпретувати їх відповідно до особистісних якостей та характеру його юридичної практики» [14, с. 49]. У роботі С. Кононенко також ідеться про «реорганізацію системи професійної освіти

юристів із метою прищеплення комплексу правових якостей відповідно до вимог професійно-правової культури» [8, с. 62].

Л. Білодід зазначає, що «педагогічною умовою формування правової культури майбутніх юристів є інноваційно-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх юристів, що забезпечить формування готовності майбутніх юристів до свідомої правомірної поведінки, яка є складовою їх правової культури». Дослідниця зауважує, що «реалізація означеної педагогічної умови забезпечується як залученням студентів до роботи юридичної клініки університету, використанням правових ситуацій, які моделюють реальну практичну діяльність юриста» [2, с. 163].

Починаючи з 2018 року в рамках мережі юридичних клінік, кожна з яких є членом «Асоціації юридичних клінік України», на базі Кременчуцького університету імені Михайла Остроградського започаткована й працює студентська юридична клініка «ПРАВОЗАХИСТ», де активні студенти-правники і викладачі університету мають можливість підвищувати власну правову культуру, прослуховуючи просвітницькі лекції запрошених фахівців-практиків з різних питань законодавства, співпрацюючи з державними і недержавними юридичними закладами, конторами, відділами підприємств для надання консультаційних послуг різним верствам населення, щотижня долучаючись до обговорення будь-яких важливих правових питань у команді юридичної клініки.

Студентську юридичну клініку «ПРАВОЗАХИСТ» було створено з метою надання студентам практичної допомоги у отриманні ними майбутньої юридичної спеціальності. По-перше, це надає їм можливість спілкуватися зі справжніми клієнтами, що мають ті чи інші юридичні питання або проблеми, по-друге – в умовах воєнного стану надавати безоплатну юридичну консультацію соціально вразливим верствам населення (пенсіонерам,

інвалідам, учасникам та ветеранам війни з росією, внутрішньо переміщеним особам, багатодітним та малозабезпеченим сім'ям та іншим категоріям). Наприклад, з ГО «Спілка ветеранів-добровольців України» студентська юридична клініка «ПРАВОЗАХИСТ» співпрацює вже шостий рік поспіль. Також, в рамках співпраці юридичної клініки з Кременчуцьким центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги, магістри права мають можливість складати процесуальні документи осіб, які звертаються для захисту своїх прав за безоплатною правовою допомогою, але не мають права на таку допомогу. Пенсіонерам студенти-консультанти юридичної клініки зазвичай допомагають правильно оформлювати письмові звернення до органів місцевого самоврядування чи складати позовні заяви до суду. Унаслідок цього магістри права, спілкуючись із подібними категоріями населення, підвищують культуру професійного спілкування – важливу складову правової культури, а у процесі складання правових актів, працюючи із законодавством, вчаться отримувати й обробляти велику кількість нової юридичної інформації, отже удосконалюють власну інформаційну культуру.

На початку 2019 року фахівцями студентської юридичної клініки КрНУ «ПРАВОЗАХИСТ» було створено рубрику «Юридична п'ятниця», завдяки якій майбутні магістри права щоп'ятниці приймають участь у таких заходах, що формують правову культуру:

- слухають освітні лекції консультантів юридичної клініки;
- разом із досвідченими юристами-практиками висвітлюють новели права, здійснюють аналіз змін у законодавстві України в зв'язку з реалізацією положень європейського законодавства;
- долучаються до обговорення інтерв'ю політиків та громадських діячів;
- зустрічаються з професіоналами-правниками, які передають свій досвід вирішення проблем із урахуванням тонкощів юридичних процесів (зокрема, з

керівниками і заступниками керівників правоохоронних органів та органів державного самоврядування, провідними адвокатами Кременчука, спеціалістами-консультантами нотаріальних контор, державними виконавцями, представниками правозахисних громадських організацій, фахівцями, які переймаються справами внутрішньо переміщених осіб).

Того ж 2019 року в рамках роботи юридичної клініки КрНУ було запроваджено «Кременчуцький юридичний кіноклуб», де щочетверга магістри права мають можливість передивлятися підготовлені фахівцями юридичної клініки спеціальні художні, документальні й науково-популярні кінофільми юридичної тематики. Після кожного перегляду на студентів чекає докладне обговорення усіма учасниками юридичної клініки складних правових моментів і тонкощів роботи юриста, що були представлені у фільмах. Наприклад, обговорення зазвичай торкається теми толерантності, життєвих ситуацій героїв, їхньої девіантної поведінки та відповідного правового оцінювання дій правопорушників.

Отже, на базі студентської юридичної клініки Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського для магістрів права створено гарну можливість безцінної юридичної практики і підвищення не тільки професійної компетентності та *soft skills*, а й правової культури у процесі професійної підготовки.

Висновки. Правова культура є базовим компонентом підготовки магістрів права, оскільки її формування протягом навчання сприяє справжньому й вивіреному ставленню випускників до професії юриста. Залучення майбутніх фахівців-правників до заходів студентської юридичної клініки є ефективною формою практичної підготовки до їхньої професійної діяльності, що сприяє успішному формуванню правосвідомості та правової культури випускників. Участь студентів-правників у роботі юридичної клініки

становитиме неоцінений досвід, допомагає їм не тільки покращувати навички складання процесуальних документів, консультування клієнтів-споживачів юридичних послуг, а й краще розуміти свої цінності, ролі у суспільстві. Здійснюючи безоплатну просвітницьку діяльність із підвищення рівня правової культури й правосвідомості населення, магістри права поступово підвищують рівень і власної правової культури.

Перспективами подальших наукових розвідок може бути визначення і дослідження педагогічних умов формування правових цінностей магістрів права в контексті професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Бахновська І. П., Лалуєва А. О. Правосвідомість юриста: шляхи формування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 20–23.
2. Білодід Л. М. Деякі аспекти формування правової культури майбутніх юристів у процесі професійної підготовки. *Актуальні питання сучасної науки і права: збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів* (Харків, 21 квітня 2017 року). С. 161–164.
3. Браткова О. Структурно-функціональна модель процесу формування готовності майбутніх юристів до професійної взаємодії. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2019. Вип. 27. С. 16–22.
4. Варава І. П., Темченко Я. О., Григоренко М. О. Формування правової культури молоді як суспільно-правова проблема: теоретичний і практичний аспекти. *Молодий вчений. Серія: Юридичні науки*. 2022. № 1 (101). С. 1–5.
5. Гончаров А. В. Розвиток правової свідомості студентів юридичного профілю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: ПРАВО*. 2024. Вип. 81, ч. 1. С. 16–19.

6. Гриньова Я. Г. Правова культура фахівця – важливий чинник успішної професійної діяльності. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2013. Вип. 40. С. 44–51.

7. Каленюк О. М. Щодо формування професійно-правової культури майбутніх юристів в Україні. *Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки*: матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного симпозиуму (Івано-Франківськ, 15 травня 2020 р.). С. 335–338.

8. Кононенко С. В. Психологічні компоненти розвитку правосвідомості майбутніх юристів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 3. С. 59–63.

9. Лещенко Г. А., Беляєва А. М. Формування професійної компетентності майбутніх юристів. *Молодий вчений*. 2023. № 6 (118). С. 47–50.

10. Матковська І. Д. Формування професійної культури майбутніх спеціалістів-юристів. *Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія*. 2009. Вип. 5 (155), ч. I. С. 187–191.

11. Обіюх Н. М. Правова культура та екологічне виховання як необхідна умова розвитку професійної спрямованості. *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Біла Церква, 23–24 березня 2023 р.). С. 128–130.

12. Пугач В. М. Сучасний стан досліджень з проблеми професійної підготовки майбутніх правознавців у вітчизняній науці та практиці. *Наука і техніка. Серія: Право*. 2023. № 11 (25). С. 532–546.

13. Теслюк І. Правова культура – основа освітньо-професійної підготовки студента-юриста. *Новації та виклики юридичної освіти*: зб. тез доп. Міжнар. наук. студ. конф. (Тернопіль, 4 жовт. 2017 р.). С. 83–85.

14. Гушніцький Н. Проблема ефективності формування морально-правових знань майбутніх юристів: емпіричний аналіз. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Т. 1. С. 32–36.

15. Чупринський Б. Професійна культура як фактор професійної діяльності юриста. *Історико-правовий часопис*. 2019. № 2 (14). С. 120–125.

16. Шаравара І. Правова свідомість та правова культура в Україні: проблеми їх формування. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015, nr. 3/1(13). Р. 9–12.

17. Янченко П. Структурні компоненти правової культури майбутніх юристів. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Вип. 37(4), Том I (23): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». К.: Гнозис, 2018. С. 375–381.